

מערך שיעור ליום ירושלים: הבחירה בירושלים לעיר בירה - דוד ודוד

אוכלוסיית יעד - חטיבות ביניים, כיתות ז-ט

לב השיעור: הבחירה בירושלים כעיר בירה - הן של דוד המלך, הן של דוד בן גוריון - אינה מובנת מאליה ונולדה מהעדפה של ערך ממלכתי על פני שיקולים כלכליים או ביטחוניים

מהלך השיעור

פתיחה: היום, לכבודה של ירושלים, נלמד על בחירתה לשמש עיר הבירה - של ממלכת ישראל בתקופת התנ"ך ושל מדינת ישראל כיום. שני המנהיגים שבחרו בה ענו לאותו שם - דוד. אנו נגלה שזה לא המכנה המשותף היחיד ביניהם.

נתחיל בשיעור מוחות בכיתה: כיצד נקבע מיקום של עיר חשובה? כדי שעריר תהיה גדולה ומבוססת - מה היא צריכה?

לאסוף את התשובות ולכתוב על הלוח. להתקבע על ארבעה מאפיינים - דרך, מים, הגנה, חקלאות.

הסבר בעל-פה, תוך כדי איסוף התשובות:

דרך - עיר צריכה להיות קרובה לדרכים ראשיות, לצורך מסחר (לתת דוגמה מבירות אירופה שיושבות לרוב על גדות נהר חשוב; אפשר לציין גם את ערי המקרא הכנעניות בארץ - חצור, מגידו, בית שאן - שישבו על דרך הים

מים - עיר צריכה לשבת על מקור מים קבוע ואיכותי, רצוי נהר, לצורך שתייה וחקלאות
הגנה - עיר צריכה להיות מבוצרת, רצוי בביצור טבעי - יתרון טופוגרפי, מכשול בלתי עביר
עורף חקלאי/כלכלי - עיר צריכה עורף חקלאי איתן שישמש אותה בעיתות חירום ובשגרה. רצוי שיהיו מסביבה עמקים פוריים.

עבודה בקבוצות - חלוקה ל-4 קבוצות עבודה, לפי הקריטריונים הללו; ניתן גם לחלק ל-8 (2*4) כדי לוודא שכל התלמידים ישתתפו.

כל קבוצה תעמוד על הנתונים של ירושלים, הן בתקופת המקרא הן בתום מלחמת העצמאות, ותקבע האם ירושלים עומדת בקריטריונים של עיר חשובה או עיר בירה
הכרטיסיה שתקבל תכלול קטעי מידע ושאלות עליהם

מליאה - כל קבוצה תציג את תוצריה מול כל הכיתה, ותיתן לירושלים ציון מ-1 עד 10 עד כמה היא עומדת בקריטריון שבחנה. הציונים מן הסתם יהיו סביב 4-5, לכל היותר. מורים. ותשירצו להעמיק את השלב הזה, יוכלו להשוות לשתי ערים אחרות, אחת בתקופת המקרא (נניח: מגידו) ואחת בתקופתנו (מן הסתם תל אביב).

שאלה לדיון - אם כן, למה בחר דוד בירושלים לעיר בירתו?

לאחר איסוף של תשובות למיניהן ומתן תגובות עליהן, נקרא קטע מקור אחד על דוד המלך וקטע מקור אחד על דוד בן גוריון - הקטעים מופיעים בנספח. בכיתות גבוהות יותר ראוי לתת יותר רקע על שתי התקופות - הן על החיכוך בין בנימין ליהודה בספר שמואל, הן על ההיגיון לבחור בתל אביב כעיר בירה, ולו באופן זמני, בתש"ח

סיכום השיעור: אכן ירושלים אינה עומדת בקריטריונים די בסיסיים והנתונים הטבעיים שלה אינם מתאימים לעיר בירה משגשגת. הבחירה בירושלים היא בחירה בערך ממלכתי - אצל דוד המלך זוהי הבחירה באחדות ישראל, ואצל בן גוריון זו הבחירה של מיזוג הישן והחדש, ההווה עם העבר.

נספחים

א. כרטיסיות עבודה

ב. קטעי קריאה

"עיר הבירה הטבעית של מלכות דוד היא חברון: חברון נמצאת במרכז נחלת יהודה, שבטו של דוד, ומהווה את בירתה; אליה הלך דוד על פי ה'; ובה מלך על יהודה שבע שנים ושישה חודשים. ואולם, נדמה שדווקא בגלל התאמתה הברורה כל כך דוחה דוד את חברון: דוד איננו מעוניין בעיר בירה שבטית, השייכת לשבטו; דוד מעוניין במקום שמסוגל להיות על-שבטי ואל-שבטי, ומכוח עובדה זו לאחד סביבו את כל ישראל.

ולבסוף, העובדה שמעשהו הראשון של דוד לאחר המלכתו על כל ישראל הוא ללכת לירושלים רומזת כי מגמתו היא בראש ובראשונה לאחד סביב מקום אחד את כלל ישראל, ובפרט את שבטי יהודה ובנימין: ראשית, בגלל העוינות הגדולה בין שני השבטים - "ותהי המלחמה אֲרֻכָּה בין בית שאול ובין בית דוד"; ושנית, בגלל היותם מייצגים את בני רחל ובני לאה, "אשר בנו שתיהם את בית ישראל". מערכת שיקולים רוחנית-פנימית זו היא המביאה את דוד לבחירתו המלכותית בירושלים ולהפיכתה לבירת כל ישראל, שתאפשר לו להנהיג את העם באופן אחדותי". הרב יצחק לוי, רב בישיבת הר עציון

"ערכה של ירושלים לא ניתן להישקל ולהיספר ולהימדד; כי אם יש לארץ נשמה - הרי ירושלים נשמתה של ארץ ישראל... ירושלים דורשת וזכאית שנעמוד איתה. השבועה ההיא על נהרות בבל מחייבת היום כבימים ההם. אחרת לא נהיה ראויים לשם עם ישראל"

(בן גוריון, 6/4/1948)

"מאז כינון הממשלה הזמנית העמדנו הדאגה לשלומה, ביטחונה וחיזוקה הכלכלי של ירושלים במרכז דאגותינו. בסערת המלחמה, כשירושלים הייתה נתונה במצור, היינו נאלצים לקבוע זמנית מושב הממשלה בקריה, על-יד תל אביב, אולם למדינת-ישראל הייתה ותהיה רק בירה אחת - ירושלים הנצחית. כך היה הדבר מלפני שלושת אלפים שנה, וכך זה יהיה, כפי שאנו מאמינים - עד סוף כל הדורות".

(בן גוריון 13/12/49)

מערך יסודות: נספחים

כרטיסיות עבודה לשיעור - הבחירה של דוד בירושלים

מים בתקופת דוד המלך

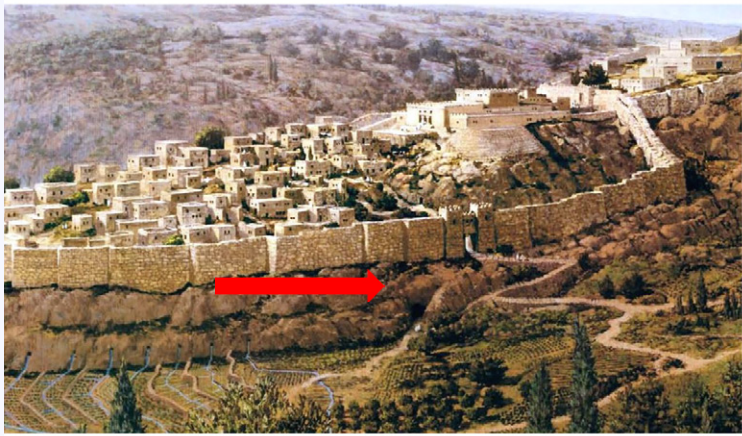
בתקופת דוד מקור המים היציב של ירושלים
היה מעיין הגיחון - קראו עליו כאן
זהו איור של ירושלים בתקופת דוד המלך.
בחץ מסומן המיקום של מעיין הגיחון:

שאלות:

1. האם זה טוב להסתמך על מקור מים אחד?
מדוע?

2. שימו לב שהמעין ממוקם מחוץ לחומות העיר - מה המשמעות של זה בעת מצור?

3. היית פעם בנקבת השילוח? - אם לא, ממש מומלץ

מים בתקופת דוד בן גוריון

במלחמת העצמאות ירושלים הייתה נתונה במצור קשה. הייתה הקצבה של 10 ליטר ליום לכל משפחה, ולתושבים חולק תרשים כיצד לנצל נכונה את המים:

שאלות:

1. עם אילו מים היו מדיחים את האסלה? - תארו כמה תחנות הן עברו בדרך [רק לשם השוואה, בכל לחיצה על הורדת מים בשירותים כיום אנו משתמשים ב9 ליטרים של מים]
2. באיזו כמות מים אנו משתמשים כיום? - חפשו את התשובה ברשת
3. מה דעתך, האם ניתן לבחור בירושלים להיות עיר בירה כזוה מצב המים שלה?
4. ביטוי ספרותי לחוסר במים, תוכלו למצוא בשייר הבא

ביטחון בתקופת דוד המלך

שימו לב למבנה של ירושלים בתקופת דוד המלך:

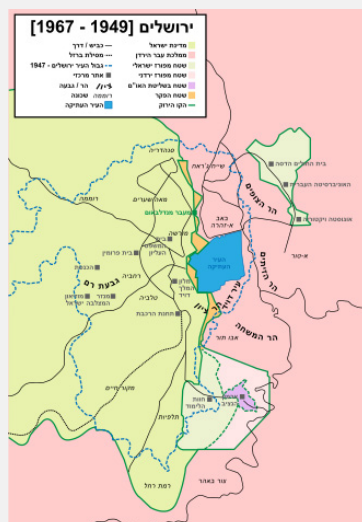

שאלות:

1. מאילו צדדים של ירושלים יש לה הגנה ומאיזה צד לא? (רמז: ירמיהו פרק א פסוק יד)
2. "ירושלים הרים סביב לה" (תהלים פרק קכה פסוק ב) - מה זה אומר שירושלים נחותה בגובה מההרים שמסביבה?
3. האם זו הגנה מספקת על העיר? - הסבירו את דעתכם

ביטחון בתקופת דוד בן גוריון

האם אתם מזהים את המגדל הזה?

במלחמת העצמאות היו קרבות קשים בירושלים ובדרך אליה. בסוף המלחמה ירושלים נותרה מחולקת בין ישראל לממלכת ירדן. לפעמים הגבול עבר ממש באמצע הרחוב. לאורך השנים היו הרבה תקריות בגבול, ושכונות שלמות היו חשופות לירי של חיילי הלגיון הירדני.

שאלות

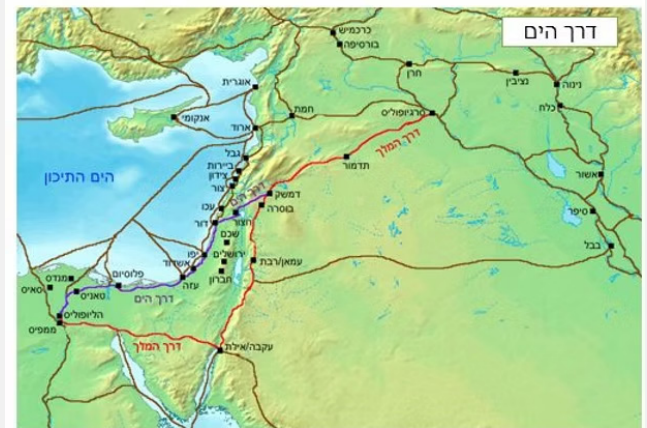
1. שימו לב בשטח של איזו מדינה הייתה העיר העתיקה? מה המשמעות של זה?
2. כיצד להערכתך נראו החיים בשכונות שהיו סמוכות לקו הגבול? איזו אוכלוסייה התגוררה בהן?
3. חפשו באינטרנט את הסיפור על הנזירה והשיניים
4. האם לדעתך זו החלטה נכונה למקם עיר בירה בגבול עם מדינה עוינת?

הדרכים בתקופת דוד המלך

הדרך הבינלאומית הראשית בתקופת התנך נקראה "דרך הים" והיא קישרה בין בבל למצרים. דרך חשובה נוספת נקראה דרך המלך והיא הייתה לאורך מדינת ירדן של היום. שימו לב היכן ממוקמת ירושלים לעומת הדרכים הללו:

שאלות

1. מה החיסרון במרחק הזה מהדרכים הבינלאומיות?
2. האם יש גם יתרון להיות רחוק כל כך? מהו?
3. האם מצב הדרכים בתקופת התנך דומה למצב היום? הסבירו דעתכם
4. מדוע חשוב שעיר הבירה תהיה על דרך ראשית?

הדרכים בתקופת דוד בן גוריון

שימו לב כיצד נראתה מפת הארץ אחרי מלחמת העצמאות:

שאלות:

1. האם נכון למקם את עיר הבירה כל כך קרוב לגבול?
2. בשיר "ירושלים של זהב" נעמי שמר כינתה את ירושלים - "העיר אשר בדד יושבת ובלבה חומה" - הסבירו כינוי זה.
3. האם לא היה כדאי להפוך את תל אביב לבירה זמנית? מדוע לדעתכם התעקשו לבחור בירושלים?
4. התבוננו במפה משמאל - מה המרחק של ירושלים מכביש 6? מה אפשר ללמוד מזה?

חקלאות בתקופת דוד המלך

ירושלים יושבת בגב ההר, כמעט שאין בסביבתה מישורים גדולים.
לפיכך רוב החקלאות נעשית בשיטת הטרסות:

שאלות:

1. מה היתרונות והחסרונות בשיטת הגידול הזו?
2. האם אזור זה מתאים לגידולי חיטה? הסבירו מדוע
3. השוו לערים הגדולות מתקופת התנך:
מגידו - ליד עמק יזרעאל
בית שאן - ליד עמק בית שאן
חצור - ליד עמק החולה
גזר - ליד עמק איילון
מדוע הערים החשובות ישבו ליד עמקים?

חקלאות בתקופת דוד בן גוריון

במלחמת העצמאות ירושלים הייתה נתונה במצור
והייתה תלויה בשיירות אספקה שהגיעו אליה. ערביי
ארץ ישראל התקיפו את השיירות הללו ופגעו בהן
קשות במהלך המלחמה.

שאלות:

1. מה אנחנו למדים על ירושלים מכך שנצרכה לשיירות אספקה?
2. ראו מה דוד בן גוריון אמר על ירושלים במהלך מלחמת העצמאות:
"שאלת הספקת מלאי גדול של מים, דלק ומזון וחומרים לירושלים כל עוד יש
הפוגה... אין מזל לעיר הבחירה... דוד המלך בחר לבירתו את אחד המקומות
הקשים ביותר בארץ".
מה אתם למדים מהתסכול שמבטא בן גוריון?

